

VNS 3/2024 vp Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko

Plan International Suomi kiittää mahdollisuudesta lausua ulkoasiainvaliokunnalle valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta. Plan International on kansainvälinen lastenoikeusjärjestö, joka parantaa erityisesti kehittyvien maiden tyttöjen elämää ja suojelua. Keskitymme lausunnossamme kehitys- ja tasa-arvoulkopolitiikkaan, sekä selonteon politiikan vaikutuksiin maailman köyhien maiden teinitytöille. Suosituksemme liittyvät näiden osa-alueiden vahvistamiseen sekä vaikuttavaan toimeenpanoon.

Kehityspolitiikka Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa

Selonteko tunnistaa, etteivät maailman kehitykselle keskeiset YK:n Agenda2030-tavoitteet edisty riittävästi. YK:n vuoden 2024 kestävä kehityksen tavoitteita koskevan raportin mukaan nykyaikaisella saavutetaan tavoitteista alle viidesosa. Lähes puolet 17 tavoitteesta on edistynyt enintään kohtalaisesti, ja yli kolmannes on pysähtynyt tai menossa päinvastaiseen suuntaan.

Suomi edistää tavoitteita ulkopoliitikalla, jonka vaikuttavin työkalusarja on kehitysyhteistyö ja kehityspolitiikka. Näemme ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon painotuksen geopolittisissä jännitteissä ja vakavan huolen jännitteiden kasvusta oikeaan osuvana. Harjoitettu kehityspolitiikka on jossain määrin ristiriidassa tilannekuvan kanssa, sillä kehitysyhteistyötä on heikennetty voimakkaasti, vaikka se on vaikuttavimpia välineitä edistää vakautta, sekä ennaltaehkäistä aseellisia konflikteja ja autoritääristä kehitystä.

- **Kehityspolitiikka on keskeinen osa Suomen ulkopoliittikkaa, minkä vuoksi kehitysyhteistyöstä tulisi olla kirjaus johtopäätöksissä, kuten *“Suomi pyrkii aikaansaamaan pitkäjänteisellä ja johdonmukaisella kehitysyhteistyöllä kestäviä tuloksia ja pitkän aikavälin vaikutuksia maailmassa.”***
- **Suomen tulee vastata kestävä kehityksen tavoitteiden hitaaseen edistymiseen YK:n vuoden 2024 raportin suosittelemalla tavoilla: lisäämällä kehitysrahoitusta, ajamalla maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän uudistusta sekä edistämällä konfliktien ratkaisua vuoropuhelun ja diplomatian keinoin.**

Tasa-arvokehityksen ja vakauden tiivistä kytköstä ei kannata ohittaa

Yhteiskuntien tasa-arvokehityksellä on tutkitusti yhteys vakauteen ja kestäväan rauhaan. Mitä useamman vuoden ajan maassa on ollut naisten äänioikeus ennen kansainvälisen kiistan puhkeamista, sitä todennäköisemmin kiista ratkaistaan väkivallattomin keinoin. Maat, joissa on vähemmän naisia parlamentissa, käyttävät todennäköisemmin militarismia riitojen ratkaisemiseen ja ovat suuremmassa vaarassa joutua valtioiden sisäisiin konflikteihin. Myös sukupuolten tasa-arvon paheksunnalla ja homoseksuaalisuuden suvaitsemattomuudella on korrelaatioita aseellisten konfliktien ja yhteiskunnallisen väkivallan kanssa.

Selonteosta puuttuu sukupuolten tasa-arvon yhteys vakauteen ja kehitykseen. Tämä voi estää Suomea työskentelemästä vaikuttavasti vakauden eteen omalla kansainvälisen politiikan vahvuusalueellamme: sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisessä. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen kannattaisi kytkeä tiiviimmin rauhan ja vakauden edistämiseen.

YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 Naiset, rauha ja turvallisuus, edistäminen on huomioitu selonteossa. Suomessa toimii monipuolinen ja aktiivinen Naiset, rauha ja turvallisuus -verkosto, jota kannattaa hyödyntää. Kiitämme, että selonteon mukaan *Suomi kannattaa kunnianhimoista lähestymistapaa* Naton inhimillistä turvallisuutta koskevassa työssä ja haluaa tehostaa toimeenpanoa kaikissa Naton ydintehtävissä. Nato edistää Naiset, rauha ja turvallisuus -pätöslauselmaa sekä strategisena että sen arvoihin perustuvana välttämättömyytensä. Tähän työhön Suomella on paljon asiantuntemusta.

- **Suomen kannattaa hyödyntää vahvuuttaan Naiset, rauha ja turvallisuus - päätöslauselmatyössä Nato-osallistumisessa selonteon vahvan kirjauksen mukaisesti.**
- **Tasa-arvo ja vakauden edistäminen tulisi kytkeä yhteen, jotta muistamme tasa-arvon jälleenrakennuksessa ja rauhanneuvotteluissa, joissa tähtäämme pysyvään vakauteen.**

Suomen ulkopoliitiikka näkee maailman tytöt

Nykyisellä kehitystahdilla tasa-arvo saavutetaan 300 vuoden päästä. Tasa-arvon takapakki tuntuu eri puolilla maailmaa. Ihmisoikeuksia ja sukupuolten tasa-arvoa kyseenalaistetaan jopa YK:ssa. Selontekoon on kirjattu vahva, aikaan sopiva ja vaikuttava linjaus tyttöjen oikeuksien edistämisestä: *”Suomi edistää järjestelmällisesti ja määrätietoisesti naisten ja tyttöjen oikeuksia sekä sukupuolten tasa-arvoa läpileikkaavasti ulkopoliitikassaan.”*

Tytöt on erityisryhmänä huomioitu selonteossa kiitettävästi. Tytöt kokevat kolminkertaista syrjintää iän, sukupuolen ja köyhyyden vuoksi ja heidän asemansa parantamiseen kohdistuvat toimet tuottavat yhteiskunnille lukuisia hyödyllisiä sivuvaikutuksia laajemmalle yhteisölle.

Plan International Suomi on laatinut useampia selvityksiä sukupuolten tasa-arvoa edistävän ulkopoliitiikan kehittämisestä Suomessa. Läpileikkaavuuden parantaminen on vaikuttavuuden kannalta tärkeää. Läpileikkaavuus edistyy kuitenkin hallituskaudesta toiseen hitaasti. Myöskään selonteosta ei käy ilmi, kuinka läpileikkaavuutta ulkosuhteissa edistetään.

Suomen kehityspoliitiikan painopisteitä ovat naisten ja tyttöjen oikeuksien sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien vahvistaminen. Näiden oikeuksien toteutuessa jokaisella on oikeus hallita omaa seksuaalisuuttaan ja päättää itse siihen liittyvistä asioista. Seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet ovat monin tavoin haavoittuvimpia ihmisoikeuksia ja niiden toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Siksi on valitettavaa, että Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko taivuttaa keskeisen ihmisoikeuden väestönkasvun hillintään. Lähestymistapa toistuu selonteossa ja asettaa naisten ja tyttöjen oman valinnan eteen jälleen uuden tahon, joka pyrkii kontrolloimaan heidän päätöksiään ja kehoaan. Kiitämme kuitenkin, että vaikka *ihmisoikeusperustaisuus* on terminä jätetty selonteossa liian pieneen osaan, toistuvat ihmisoikeudet siinä kuitenkin kautta linjan.

- **Kansainväliset esimerkit tukevat tasa-arvon läpileikkaavuuden toteuttamista ulkopoliitikassa strategisella lähestymistavalla. Läpileikkaavuuden toteuttamiseksi tulee käynnistää ulkosuhteiden tasa-arvostrategian valmistelu.**

- **Suomen tulee vaikuttaa maihin, joissa on sukupuoleen liittyvää syrjivää lainsäädäntöä.**
- **Suomen tulee kunnioittaa jokaisen oikeutta päättää omasta kehostaan, mikä on linjassa Suomen ihmisoikeusperustaisen linjan kanssa.**

Suomi sitoutuu vahvasti sääntöpohjaiseen kansainväliseen järjestelmään, mutta ei YK:n yhteisiin kehitysrahoitustavoitteisiin

Selonteko puolustaa voimakkaasti sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää todetessaan: *"Kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän säilyttäminen on Suomen välitön kansallinen intressi."* Sääntöperustaisuus ja monenkeskisyys ovat keskeisiä lähtökohtia Suomen ulkosuhteille. Selkeys on arvokasta ajassa, jossa yhdessä sovittuja sääntöjä ja arvoja haastetaan voimakkaasti. Selonteko kaipaisi kuitenkin sääntöperustaisuuden puolustamiseen konkretiaa. Miten edistämme sääntöpohjaisen sekä monenkeskisen järjestelmän säilymistä ja vahvistumista?

Kansainvälisenä lastenoikeusjärjestönä huomautamme, että Suomen kehityspolitiikan päätökset ovat osittain ristiriidassa sääntöpohjaiseen järjestelmään sitoutumisemme kanssa. Olemme huolissamme Suomen asemasta YK-yhteisössä tilanteessa, jossa kehitysyhteistyön rahoitus romahtaa ensi vuonna 0,36 %:iin bruttokansantulosta – puoleen sovitusta 0,7 %:n tasosta. Verrokkimaamme Ruotsi, Tanska ja Norja ovat jo ylittäneet tavoitteeseen. Suomi leikkaa kehitysyhteistyöstä hallituskauden aikana yhteensä 1,2 miljardia euroa vuoden 2023 tekniseen kehukseen verrattuna. On paljon puhuvaa, ettei selonteossa kyetä edes toteamaan Suomen tavoittelevan sitoumuksen täyttämistä.

- **Suomi pyrkii YK-sitoumuksen mukaisesti ohjaamaan 0,7 % bruttokansantulosta kehitysyhteistyöhön.**
- **Sääntöpohjaisen monenkeskisen järjestelmän tueksi Suomi ei vähennä kansainvälisiä kumppanuuksia, vaan lisää suhteita ja toimii aktiivisesti kriisien ja konfliktien liennyttäjänä.**

Suomen kehityspolitiikan johdonmukaisuudesta purkautuu säikeitä

Kehitysjärjestöt ovat seuranneet huolestuneena Suomen kehityspolitiikan fokuksen siirtämistä eniten apua tarvitsevilta Suomen poliittisiin ja kaupallisiin intresseihin. Selonteko toteaa YK:n määrittämisestä vähiten kehittyneiden maiden tuesta: *"Suomi tukee kehittyviä maita, erityisesti vähiten kehittyneitä maita ja pieniä kehittyviä saarivaltioita, ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa sekä luontokadon torjumisessa."* Vähiten kehittyneiden maiden tuen tulisi olla sekä taloudellista että poliittista. Ei ole riittävää, että vähiten kehittyneiden maiden ryhmää tuetaan vain ilmastotyöllä.

Suomen kehityspolitiikan ja ulkopolitiikan yhtenäisyyttä on kuluvana syksynä kyseenalaistettu Suomen jättäytyttyä pois Ukrainan jälleenrakennukseen liittyvästä tasa-arvokoalitiosta. Siinä missä esitämme, että tasa-arvo kytkeytyisi vakauden edistämiseen, tulisi kehitysyhteistyön kytkeytyä

ratkaisuiksi selonteossa kuvattuihin shokkeihin, jotka ajavat ihmisiä köyhyyteen ja jarruttavat kestävästä kehitystä. (2.4)

- **Suomi kanavoi 0,2 % kehitysyhteistyön rahoituksesta vähiten kehittyneille maille.**
- **Kehitys- ja ulkopoliittikan johdonmukaisuutta lisätään aloittamalla kaikki ulkosuhteet kattavan tasa-arvostrategian laatiminen.**

Ilmastoulkopoliittikka: tasa-arvo ja kansainvälinen ilmastorahoitus

Selonteko tunnistaa ilmastonmuutoksen ja luontokadon koko ihmiskuntaa koskevana ongelmana. Selonteossa on huomioitu ilmastotoimien ”do no harm” -periaate sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta: *”Suomi edistää kansainvälisten ilmasto- ja ympäristötoimien suunnittelua ja toteuttamista tavalla, joka edistää sukupuolten tasa-arvoa ja huomioi ryhmät, joihin ilmastonmuutos vaikuttaa suhteellisesti enemmän”.*

Ilmastorahoitukseen on tehty leikkauksia tai sitoumusten pienentämisiä ja uusimatta jättämisiä. Useat kansainväliset ilmastorahastot, joita Suomi on ennen rahoittanut, parantavat sopeutumista ja resilienssiä köyhissä maissa. Hyötyjiä ovat tytöt, jotka ovat aina hauraimmassa asemassa ympäristökriisien puhjetessa. Ilmastokriisi uhkaa tasa-arvossa jo saavutettuja tuloksia ja syventää tyttöjen kohtaamia vaikeuksia köyhissä maissa. Ilmastokriisi on Malala-rahaston mukaan vuoteen 2025 mennessä osasyynä siihen, että vähintään 12,5 miljoonaa tyttöä ei saa vuosittain koulutustaan päätökseen.

- **Tasa-arvo asetetaan Suomen ilmastoulkopoliittikan toimintaohjelmassa kansainvälisen ilmastopoliittikan keskeiseksi tavoitteeksi.**
- **Suomen tulee palauttaa kansainvälistä ilmastorahoitusta rahastoihin, jotka kohentavat heikoimmassa asemassa olevien elämää kehittyvissä maissa, kuten YK:n Green Climate Fund ja Adaptation Fund, Least Developed Countries Fund ja kehittyvien maiden katastrofiriskien varautumiseen keskittynyt rahasto CREWS.**

Lopuksi

Uusi käsite, ”arvopohjainen realismi”, kulkee läpi selonteon Suomen ulkopoliittisen linjan määrittäjänä. Käsitepari ei ole vakiintunut, eikä siihen kytkeytyvä poliittinen ohjaus siten ole läpinäkyvää. Ulkosuhteissa johdonmukaisesti ja pitkäjänteisesti määritellyn arvopohjan tulisi määrittellä valintoja. Selonteon keskeiset arvot: demokratia, oikeusvaltioperiaate, kansainvälinen oikeus ja ihmisoikeudet, rauha, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus muodostavat mielestämme erinomaisen arvopohjan Suomen kansainvälisille suhteille ja ulkopoliittikan harjoittamiselle.

Kiitämme selontekoa maailman unohdettujen kriisien käsittelystä luvussa 2.3. Humanitaariset kriisit pitkittyvät ja monimutkaistuvat. Maailmassa on käynnissä yli 120 aseellista konfliktia, joihin osallistuu yli 60 valtiota ja arviolta 120 ei-valtiollista aseellista ryhmää. On tärkeää, että selonteko linjaa Suomen jatkavan humanitaarisen avun antamista painottaen kaikkein haavoittuvimpien auttamista ja kansainvälisen humanitaarisen järjestelmän kautta annettavaa apua, humanitaarisen avun periaatteiden mukaisesti.

Suomi painottaa humanitaarisessa avussa Ukrainaa ja selonteko kuvaa esimerkiksi Syyrian, Sudanin, Jemenin ja Afganistanin kriisien jäävän vaille riittävää huomiota. Kehitysjärjestönä olemme halukkaita ja käytettävissä työskentelemään yhdessä selontekoa toteuttavien kanssa unohdettujen kriisien ratkaisemiseksi ja kriiseissä elävien tyttöjen hädän lievittämiseksi.

Pääsihteeri Ossi Heinänen, ossi.heinanen@plan-international.org, 040 752 0080
Vaikuttamisen asiantuntija Niina Ratilainen, niina.ratilainen@plan-international.org, 050 378 7791